

2.10.2025

Asia: HE 99/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2026, pe 3.10.2025 klo 8.00 (HE 99/2025 vp)

Eduskunta
Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan maatalousjaosto

Asiantuntijalausunnon esittäjä: Henri Mäkinen

Luken asiantuntijalausunto

Momentti 30.01.05 Luonnonvarakeskuksen toimintamenot

Luonnonvarakeskuksen (Luke) toimintamenomomentin määräraha hallituksen vuoden 2026 talousarvioesityksessä on 88,5 M€.

Määräraha sisältää 0,5 M€:n lisärahoituksen Enonkosken kalanviljelylaitoksen säilyttämiseen ja sen toiminnan vahvistamiseen. Vuodesta 2027 eteenpäin Enonkosken toimintaan on myönnetty vuosien 2026-2029 JTS päätöksen mukaisesti 0,33 M€:n pysyvä lisärahoitus.

Määräraha sisältää myös vuosien 2026-2029 JTS päätösten mukaisesti 1,0 M€:n rahoituksen ennallistamisen tutkimukseen (1,0 M€:n rahoitus myös vuodelle 2027) sekä 1,0 M€:n rahoituksen luontotyyppi- ja ekosysteemitiedon uusien kustannustehokkaiden menetelmien kehittämiseen (pysyvä 1,0 M€:n vuosittainen lisärahoitus vuodesta 2026 lukien).

Tutkimuslaitosten post-doc -ohjelman rahoitusta sisältyy määrärahaan 2,2 M€ ja EU:n rahoittamien T&K-hankkeiden vastinrahoitusta 3,4 M€. Lisäksi Metsäbiotalouden arvonnäköalaa kasvattamiseen liittyvään tutkimukseen on siirretty vuodelle 2026 Luken toimintamenomomentille 1,0 M€ määräraha momentilta 30.01.40 (Maa- ja elintarviketalouden sekä luonnonvaratalouden huoltovarmuuden vahvistaminen, viennin edistäminen ja arvonnäköalaa kehittämisen).

Hallituksen tekemistä valtiontalouden sopeuttamistoimenpiteistä johtuvia määrärahaileikkauksia (hallitusohjelman mukaiset tuottavuustoimenpiteet sekä vuosina 2024 ja 2025 päätetyt lisätoimet) kohdistuu Luken toimintamenomomentille vuonna 2026 yhteensä 5,8 M€ ja vuodesta 2027 eteenpäin pysyvä määrärahaileikkaus nousee 9,7 M€:oon. Määrärahaileikkauksista johtuvaa todellista Luken talouden sopeuttamistarvetta lisää hallituksen linjaus, että uusiin tehtäviin ei lähtökohtaisesti osoiteta lisärahoitusta, vaan niiden rahoitustarve tulee sopeuttaa olemassa oleviin kehyksiin. Lukella uudet pysyvät tehtävät liittyvät pääosin viranomais- ja tilastoviranomaistehtäviin. Sopeuttamistarvetta lisäävät myös toimitilavuokrien vuosittaiset indeksikorotukset (n. 0,3 M€/v), joihin ei saada lisärahoitusta vuosittaisissa talousarvioissa, sekä palkkojen yleiskorotusten rahoitus ulkopuolisen rahoituksen suhteelliseen osuuteen perustuen (v. 2024: ulkopuolisella rahoituksella katettiin toiminnan menoista 47 % ja toimintamenomomentin määrärahalla 53 %).

Vuoden 2026 osalta talous näyttää vielä kohtuullisen tasapainoiselta, vaikka Lukelle kohdennetusta leikkauksesta (9,7 M€) toteutuu vuonna 5,8 M€ vuonna 2026.

2.10.2025

Vuonna 2024 ulkopuolisella rahoituksella rahoitettiin toiminnasta 47 % (69,4 M€), joten ulkopuolisen rahoituksen kehitys on tulevien vuosien rahoitustilanteen näkökulmasta erittäin suuressa roolissa. Ulkopuolisen rahoituksen kehitykseen vaikuttaa se, miten rahoitusinstrumenttien painotukset kehittyvät tulevana vuosina. Toki myös se merkitsee, miten vaikuttavaa Luken toiminta on ja miten hyvin tutkimuksella pystytään tuottamaan tietoa tulevien vuosien haasteiden ratkaisemiseen.

Myös valtion kehyksiin sisältyvän T&K-rahoituksen kohdentuminen tulevana vuosina vaikuttaa Luken rahoitukseen. T&K-rahoituksen osalta haasteena on, että kohdentumisesta päätetään pääosin vuosittain, joten se ei tue pitkäjänteistä talouden suunnittelua. Esimerkkinä Tulanet -laitosten tekemä esitys Yhteiskunnan resilienssiä ja kokonaisturvallisuutta vahvistavan -ohjelman rahoittamisesta T&K-rahoituksesta. Hanke on ollut tarkoitus toteuttaa vuosien 2026-2027 aikana. T&K-rahoituksesta ei ole tehty kohdennusta tähän ohjelmaan. Luken osuus kokonaisrahoituksesta olisi 4 M€ vuosille 2026-2027.

Luke on tehnyt sopeuttamistoimenpiteitä ja mm. henkilömäärää on pystytty jo laskemaan etupainotteisesti luonnollista poistumaa hyödyntäen. Lisäksi Luke on pystynyt vahvistamaan ulkopuolista rahoitusta viime vuosina, mistä syystä vuoden 2026 tilanteeseen on pystytty varautumaan ennakkollisesti. Toimenpiteitä vuosien 2028 ja 2029 kehystasoon sopeuttamiseksi täytyy tehdä edelleen vuosien 2026 ja 2027 aikana. Hyvän taloudenhoidon ansiosta Lukelle on kertynyt myös siirtomäärärahapuskuria, jota valtion virastot/laitokset voivat talouspoliittisen ministerivaliokunnan linjauksen (24.6.2025) mukaisesti hyödyntää sekä vuonna 2026 että tulevana vuosina määrärahaileikkauksiin sopeutumisessa.

Tämänhetkinen arvio Luken talouden sopeuttamistarpeesta on n. 11-12 M€ vuoden 2029 loppuun mennessä.

Keskeisiä toimenpiteitä määrärahaileikkauksiin sopeutumisessa ovat:

- Toiminnan fokusointi ja volyymimuutokset viranomaistehtävien ja strategisesti tärkeän tutkimuksen turvaamiseksi perusrahoituksen vähentyessä.
- Ulkopuolisen rahoituksen vahvistaminen vähenevistä henkilöresursseista huolimatta, mikä edellyttää muutoksia henkilöstörakenteessa, jotta henkilöstön kokonaismäärän laskiessa tutkijoiden määrä saadaan pidettyä nykytasolla tai jopa hieman kasvatettua.
- Toiminnan tehostaminen uusilla toimintatavoilla digitalisaatiota ja tekoälyä hyödyntäen.
- Toiminnallisten muutosten toteuttamisessa sekä henkilöstörakenteen ja -mitoituksen muutoksessa on varmistettava strateginen kyvykkyys ja henkilöstön hyvinvointi.
- Investointien rahoituksen turvaaminen kilpailukykyisten tutkimusympäristöjen ylläpitämiseksi ja tutkimusympäristöjen hyödyntämisen mahdollistaminen yhteistyöhankkeissa sekä kansallisissa että kansainvälisissä tutkimusinfraverkostoissa.

Luken rahoitustilannetta tulevana vuosina haastaa erityisesti laaja toimipaikkaverkosto. Tiloista (neliöistä) n. 9 % on enää toimistotiloja, joten pääasiassa tilat ovat käyttösidonnaisia tiloja, joiden kehittäminen, peruskorjaustarpeet ja ylläpito on huomattavasti kalliimpaa kuin toimistotilojen. Lisäksi vuosittaiset indeksikorotukset ovat n. 0,3 M€, joihin ei osoiteta

2.10.2025

vuosittaisissa talousarvioissa lisärahoitusta. Toimitilamenojen kasvu haastaa tilanteessa, missä menoja pitäisi pystyä sopeuttamaan leikattuihin kehyksiin.

Käytösidonnaisten tilojen muutosprojekteihin liittyy aina kiinteänä osana erilaiset kone-, laite- ja olosuhderatkaisut, jotka edellyttävät kalliita investointeja. Näitä joudutaan rahoittamaan osittain olemassa olevan kehyksen sisältä, mikä on erittäin haastavaa tulevien vuosien osalta. Luke on esittänyt vuoden 2026 talousarvioehdotuksessaan 1,81 M€ lisärahoitusta toimitilamuutosten vuokravaikutuksiin sekä kone- ja laiteinvestointeihin. Vuoden 2026 talousarvioesityksessä on huomioitu lisäraha Enonkosken investointeihin (0,5 M€) ja tulevien vuosien kehyksessä lisävuokrien rahoitustarve (0,33 M€). Muilta osin puuttuva rahoitustarve vuonna 2026 on 1 M€.

Myös poliittisten ratkaisujen tulisi tukea valtion virastojen/laitosten mahdollisuuksia toteuttaa organisaation ydintoimintaa turvaavien tuottavuustoimenpiteiden toimeenpano, jotta virastojen merkittävät haasteet toiminnan ja talouden tasapainottamisessa olisi ratkaistavissa. Esimerkiksi toimipaikkarakennetta ja toimitiloja koskevilla ratkaisuilla tulisi turvata tarkoituksenmukaiset ratkaisut toiminnan näkökulmasta ja samalla mahdollistaa säästö toimitilamenoissa, jolloin henkilöstöön kohdistuvia säästöpaineita voitaisiin keventää.

Hannu Laitinen

Hallintojohtaja

Hyväksytty Luken prosessinhallintajärjestelmässä 02.10.2025 klo 11:45:50.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat:

Henri Mäkinen

Jutta Petäjä, Henri Mäkinen

Liitteet: Luke 30.01.05, TAE 2026

Tiedoksi: